

УДК 655.4/.5 (100=161.2) (0.028.7):002.2

Тетяна Антонюк,д-р історичних наук, завідувач відділу
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Книгознавча характеристика видань української діаспори та їх роль у консолідації українства

У статті досліджуються замасковані видання фонду відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ВЗУ ІК НБУВ) як один із засобів консолідації українства та боротьби за Українську незалежну державу. Вони характеризуються за книгознавчими критеріями: шрифти, формат, художнє оформлення, особливості оправи та матеріалів, власницькі ознаки примірника. Визначено ознаки їх цінності, показано їх непростий шлях до читача. Встановлено, що видавничі фальсифікати як книжкові рідкісні видання потребують детального вивчення, встановлення їхніх справжніх авторів, видавництва, років та місць видання, а також методики їх традиційного і електронного бібліографічного опису.

К л ю ч о в і с л о в а: видавничий фальсифікат, фонд зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ, книжкові видання української діаспори, бібліографічний опис замаскованого видання.

Дослідження чинників консолідації українства в умовах боротьби за утвердження України як правової, демократичної держави є надзвичайно важливою проблемою сьогодення. Одним із помітних чинників у справі консолідації світового українства була і залишається книжкова культура української діаспори, яка є важливою складовою вітчизняної книжкової культури. Вона потребує особливої уваги дослідників, адже велика кількість видань українського зарубіжжя тривалий час не була доступна широкому колу читачів в Україні з причин ідеологічного і політичного протистояння двох систем: радянської, авторитарної, і західної, демократичної.

Історію книжкової культури України досліджують Л. А. Дубровіна [4], Г. І. Ковальчук [5–7], О. С. Онищенко [4], В. І. Попик [11] та інші науковці. Книжковій культурі української діаспори останніми роками присвятили свої наукові розвідки Т. Д. Антонюк [1; 2], Н. Г. Солонська [13], О. К. Супронюк [14]. Проте вперше предметом дослідження виступають замасковані видання української діаспори як складник книжкової культури та засіб консолідації світового українства.

Мета статті – дослідити замасковані видання фонду відділу зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУВ, які були поширені у культурному просторі України у другій половині ХХ ст.

У відділі зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі ВЗУ ІК НБУВ) серед понад 34,5 тисячі одиниць зберігання невелику частку становлять замасковані видання. Термін «замасковане видання» розглядається як твір друку, котрий з якихось причин, зазвичай політичних, був випущений в світ зі свідомо неправдивою інформацією про авто-

ра, видання, дату чи місце видання [7, с. 343, 575.].

На нашу думку, їх можна називати також видавничими фальсифікатами, адже очевидно, що видавництва діаспори свідомо подавали на палітурці і титулі книжок неправдиву інформацію щодо авторства, видавництва, місця видання з метою обійти офіційну цензуру в Україні і досягти мети видання цих творів. Такими виданнями намагалися донести до читачів у радянській Україні правду про діяльність діаспори, пробудження національної свідомості, розкрити авторитарний характер політичного режиму СРСР, посилити віру наших громадян у правомірність боротьби за незалежну соборну Україну.

У фонді ВЗУ ІК НБУВ ці книжкові пам'ятки розглядаються як рідкісні та цінні видання, що викликають підвищений інтерес у читачів, екскурсантів, усіх, хто дізнається про існування таких документів. Їх примірники були нелегальними на території колишнього Радянського Союзу виданнями, забороненими цензурою. За оформленими, традиційно для часів СРСР, палітуркою, титулом, а в деяких книгах двома-трьома сторінками тексту в дусі ідеології та політики радянської держави, в основній частині таких книг йдеться про ідеологічно нетерпимі для офіційної радянської пропаганди події та факти.

До НБУВ замасковані видання потрапили внаслідок їх конфіскації на митниці та при обшуках опозиційно налаштованих до радянської влади громадян України. Спочатку ці видання зберігалися у спецфонді, а з відкриттям відділу зарубіжної україніки НБУВ у 1991 р. були передані до фонду ВЗУ. На всіх книгах проставлені один або два шестигранники, що свідчить про їх особливу секретність і недоступність для звичайних користувачів. На окремих виданнях один із шестигранників вирізаний або перекреслений. Це було зроб-

лено наприкінці 80-х років ХХ ст., коли керівники бібліотек і організацій отримали розпорядження від Головного управління з охорони державних таємниць і друку при Раді Міністрів СРСР (Головліт СРСР) щодо зменшення ступеня обмеження іноземних видань на два знаки «шестигранник». У зв'язку з цим всі раніше обмежені на два знаки «шестигранник» періодичні та неперіодичні іноземні видання (у т. ч. російською мовою і мовами народів СРСР) підлягали переведенню на звичайний режим зберігання в спецфондах видань, обмежених на один знак «шестигранник».

Книжкова характеристика таких видань досить скромна. Це, переважно, видання малого формату. Їхнє оформлення невибагливе, дуже економне. Книги надруковані класичним шрифтом, вони мають м'яку палітурку, друк творів виконаний на папері низької якості. Не всі примірники, наявні у фонді, містять авантажур. У декількох книгах на форзаці подані вихідні дані, які нібито стосуються всього видання, хоча, насправді, це не відповідає дійсності. У деяких книгах без титулу і авантажу на першій сторінці вгорі подається коротка назва твору, автор, а нижче під цими даними друкується текст твору. Вихідні дані подані на палітурці і форзаці.

Палітурку і титул цих книжок як за кольоровою гамою, так і за назвою заголовка, підзаголовка оформлено за зразками радянських видань. Візуально видання не відрізняються від тих, що виходили того часу в УРСР. Додаткові титули в таких книгах відсутні. Більшість книг не мають автора. Назви видавництва чи організацій, котрі випустили книгу, відповідають тим назвам, що існували в радянську добу в материковій Україні, зокрема, «Наукова думка», «Радянський письменник», «Політвидав України» та ін. Поодинокі видання містять автора, на нашу думку, переважно замаскованого. Місцем видань, як правило, зазначено Київ, також зберігається одна книжка, де місцем видання на палітурці вказано Відень. Примірники книг, що зберігаються у фонді зарубіжної українки, були видані у 1959–1982 рр. Поодинокі книги мають тверду палітурку, за палітуркою – сторінки з зображеннями (фотографії, портрети, ілюстрації). Порівняно з іншими книгами вони віддруковані на якіснішому папері [8].

В анотаціях, надрукованих у деяких примірниках на форзаці або на контртитолі, подається коротка характеристика видання загалом у дусі радянської ідеології, агітації та пропаганди. Деякі примірники містять «Вступ», де в лояльному для радянської цензури викладі окреслені завдання і мета твору. Окремі ж книжки містять текст «Від

редакції», де, навпаки, одразу ж викладаються справжні цілі видання. У більшості видань «Зміст» відсутній, проте деякі примірники містять один або навіть два варіанти «Змісту», поданого в кінці книги. Один фальсифікований, у дусі радянської ідеології, відповідно до назви твору, інший – об'єктивний щодо основного тексту видання, де подано перелік розділів, частин, параграфів твору із вказаними початковими сторінками.

Окремі видання містять виноски, розміщені внизу сторінки, підрядкові примітки та підрядкові бібліографічні посилання. Більшість видань не мають індексу класифікації, для окремих книжок запозичували індекс класифікації з радянських видань. Невелика кількість книг містить малюнки, фотографії, карти-схеми на окремих аркушах більшого формату, ніж саме видання. Книги не мають колонцифр, пронумеровані арабськими цифрами, окремі містять змішану нумерацію сторінок: арабські і римські цифри послідовної нумерації. В окремих виданнях ідеологічно лояльній радянській цензурі текст пронумеровано римськими цифрами, а текст, що висвітлює задум автора, видавництва, нумерується з першої сторінки арабськими цифрами. Колонцифра розміщується на нижньому полі сторінки, збоку праворуч. Такі книги не містять покажчиків – довідково-допоміжних текстів.

У замаскованих виданнях порушуються важливі питання боротьби за незалежну соборну Україну. Це повідомлення про V і VI Великий Збір ОУН з викладом програми і всіх матеріалів цих заходів [3; 9]; розвінчування національної політики СРСР [12]; висвітлення діяльності ОУН–УПА в роки Другої світової війни [8]; аналіз пасивних і активних форм невдоволення, опору робітничого класу в СРСР та прогнози на майбутнє цієї країни [15]. З деяких видань вдалося зняти маску і таким чином з'ясувати їх справжні вихідні дані. Це, зокрема, видання про українську повстанську армію М. Лебеда [10]. Ця книга у замаскованому вигляді має такі вихідні дані: Римаренко Ю. І. Український буржуазний націоналізм – ворог інтернаціонального єднання трудящих / Академія Наук Української РСР / Інститут філософії. – Київ : Видавництво «Наукова думка», 1970. – 160 с.

Наведемо кілька прикладів змісту таких видань. У замаскованому виданні «Матеріали XXV з'їзду Комуністичної партії України. – Київ : Ордена трудового червоного прапора видавництво політичної літератури України, 1976. – 80 с.» на кількох перших сторінках викладається звіт Центрального комітету Компартії України XXV з'їздові комуністичної партії України. Подається доповідь першого секре-

таря ЦК КПУ товариша В. В. Щербицького 10 лютого 1976 р. А наступні сторінки містять інформацію про V Великий Збір ОУН, який відбувся восени 1974 р. У ньому, як відомо, взяли участь делегати з усіх континентів. Великий Збір ОУН є її найвищим законодавчим органом та джерелом влади, вирішує всі головні питання ідеології, програми, стратегії визвольної боротьби, зовнішньої і внутрішньої політики, організаційні, кадрові та інші питання, що впливають із програмних завдань і діяльності ОУН.

Книга містить виступ Ярослава Стецька на відкритті П'ятого Великого Збору ОУН (скорочений текст), в якому він згадав усіх героїв України, котрі віддали життя за її свободу (с. 3–14). В інших матеріалах цього видання наголошується, що Україна є революційною проблемою світу. Сила Москви тримається на ідейній слабості Заходу, а визвольна боротьба України за справедливість і дотримання міжнародних правових норм має світове й історичне значення. Акцентується увага, що українцям слід орієнтуватися на власні сили (с. 302).

Видання «Кравчук Петро. З рідним народом / Петро Кравчук. – Київ: Товариство «Україна», 1979. – 32 с.» подає детальну інформацію про VI Великий збір ОУН (революціонерів-бандерівців), що відбувся восени 1981 р. і в якому взяли участь делегати з усіх континентів, згідно з приписами устрою ОУН. На зібранні були представлені всі генерації членів ОУН, а присутні чисельно молоді кадри брали активну участь у нарадах і виробленні програмних рішень.

Видання інформує, що VI Великий Збір ОУН заслухав і обговорив звідомлення голови Проводу, членів Проводу, Головної ради, Головної Контролі і Головного Суду ОУН. Схвалено Постанови, Маніфест до Українського Народу, Звернення до поневолених народів, до народів вільного світу, до української молоді і до української еміграції. Що важливо, ОУН тут характеризується як нерозривна складова частина української нації, як її авангард у боротьбі за нашу волю і незалежність [9, с. 4–5].

Звертаючись до українців, автор видання наголошує: «Українці! ОУН, за Лесею Українкою, твердить: «Хто визволиться сам, той вільний буде; хто визволить кого – в неволю візьме» [9, с. 28].

Аналогічний зміст має і книга Р. Білоусова «Вирішальний етап економічного змагання соціалізму з капіталізмом» [3].

Видавничий фальсифікат «Український робітничий клас в боротьбі за мир / відп. ред. О. Б. Слуцький; ред. Н. О. Головка; техред. О. А. Матвійчук;

кор. Т. С. Кирилов. – Київ: Український робітник, 1981. – 21 с.» виявляє пасивні і активні форми невдоволення й опору робітничого класу в СРСР, оцінює перспективи на майбутнє. У книзі наголошується, що механізм суспільного контролю в СРСР має всепроникливий вплив на цивільне населення. «...Невдоволення робітника аж надто часто виявляється в актах одчаю: великий відсоток алкоголізму, прогули, літунство і низький рівень роботи. Невдоволення робітництва СРСР у наш час знаходить свій вираз, головним чином, через так звані «ухиляння» та «соціальні проблеми» [15, с. 5].

З усіх форм «ухиляння», відзначають автори, особливо поширений алкоголізм, а коріння цієї проблеми – соціально-економічне за своєю природою. Менш розпачливим виявом невдоволення робітників є високі цифри плинності робочої сили – частоті зміни місця роботи в Радянському Союзі. Прогули також зростають. Радянська преса постійно нарікає, що темпи роботи повільні, а норми – занижені. Але ця ситуація зумовлена саме механізмом суспільного контролю, тобто високим ступенем розпорошення, який змушує робітника мати справу лише зі своєю індивідуальною робочою операцією, а не з продукцією загалом [15, с. 5–7].

У виданні відзначається, що, згідно з офіційною догмою, в СРСР не було страйків. Відомості про страйки в СРСР надходять переважно з повідомлень самвидаву. Офіційна преса мовчить про них. Коли трапляється великий і важливий страйк, і його неможливо ігнорувати, як 1962 р. у Новочеркаську, преса вдається до ухильних формулювань, не називає речі своїми іменами. Новочеркаські страйки й заколоти, та пов'язані з ними, були приписані ... «хуліганству молоді». «Одна з найпомітніших особливостей страйків в СРСР, про які стало відомо, це те, що вони найчастіше виникають на периферії, себто в районах, віддалених від центральної області Москви – Ленінграду. На це можуть бути дві причини. Перша – та, що в СРСР є сувора ієрархія в постачанні: Москва – Ленінград мають першість щодо харчових продуктів і речей широкого вжитку. ... Друга причина – режим знає, що поки він має під повним контролем командні стратегічні центри, нема потреби тримати периферію під таким самим пильним доглядом. Страйк десь у Магадані не має великого значення. Але страйк у Москві – це загроза» [15, с. 9–10].

Звертається увага на роль профспілок у радянському суспільстві. 98 % усіх службовців і робітників охоплюють радянські профспілки. Реально профспілки не мають автономії від партійного апа-

рату і профспіланські представники, навіть на рівні фабрики й цеху, не обираються, а призначаються [15, с. 16].

При дослідженні замаскованих видань постає проблема: як їх правильно описати? Опис за фальсифікованими вихідними даними поданими на титульній сторінці чи авантитулі, на нашу думку, є неповним. Адже текст видання розкриває зовсім інший твір друку. Тому необхідно здійснювати пошуки і за розшуканими оригінальними виданнями, що замасковані в текстах, описувати паралельно й інше видання, надруковане у книзі.

У відділі зарубіжної україніки такі книги внесені до загального фонду, на них оформлені каталожні картки, які вліті до алфавітного і систематичного каталогів. Ось приклад їх традиційного опису. Книга під розстановочним шифром 945 укр Матеріали XXV з'їзду Комуністичної партії України. – Київ : Видавництво політичної літератури України, 1976. – 80 с. Карточка на це видання у систематичному каталозі такого змісту: 945 укр Матеріали ОУН (Сам-видав).

Інший приклад опису замаскованого видання, де опис відповідає запису на титулі. Розстановочний шифр книжки 960 укр. На палітурці напис: «Свобода Мир Дружба VII фестиваль. – Відень. 1959». На титулі: 960 укр. Один шестигранник кілька разів перекреслений. Назва видання: «Україна: сучасне і майбутнє. Збірник статей». Внизу сторінки – 1959. Зміст карточки на це видання у систематичному каталозі такий: Україна: сучасне і майбутнє: Збірник статей. – Б. м. : Видання Української головної визвольної ради, 1959. – 112 с. Станом на сьогодні фальсифікати видавництва не занесені до електронної бази ВЗУ.

Висновки. Книгознавча характеристика замаскованих видань української діаспори свідчить про те, що вони призначалися для поширення на території радянської України та СРСР з метою повернути історичну пам'ять українців, пробудити у них прагнення до вивчення об'єктивної історії України, самоусвідомлення та консолідації зі світовим українством. Замасковані видання в умовах переслідування вільної думки і заборон об'єктивного дослідження важливих тем української історії були, на нашу думку, однією із важливих можливостей започаткування процесу консолідації українців, об'єднання їх зусиль у боротьбі за незалежну державу Україна. Відкритий доступ до видань діаспори у 1991 р. дав змогу вітчизняним науковцям познайомитися з альтернативними дослідженнями багатьох важливих тем та поширити ці знання серед учнівсь-

кої і студентської молоді, широкого кола громадян України, унеможливити повернення до статусу залежної країни.

Бібліографічні посилання

1. Антонюк Т. Навчальна книга в українській діаспорі як фактор збереження етнонаціональної ідентичності / Тетяна Антонюк. Українознавчий альманах. Київ : «Міленіум+», 2016. Вип. 19. С. 101–107.
2. Антонюк Т. Д. Навчальна книжка діаспори у фондах відділу зарубіжної україніки НБУВ / Т. Д. Антонюк. Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. К., 2016. С. 81–85.
3. Білоусов Р. О. Вирішальний етап економічного змагання соціалізму з капіталізмом. Київ : Друкарня «Радянська Україна», 1980. 32 с.
4. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в XX столітті / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко. Київ, 2009. 530 с.
5. Ковальчук Г. Експертиза книжкових пам'яток у бібліотеках: українознавчий аспект / Г. Ковальчук. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. № 21. С. 403–416.
6. Ковальчук Г. І. Історія книжкової культури: теоретична складова поняття / Г. І. Ковальчук. Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. К., 2016. С. 142–145.
7. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук. К., 2004. С. 343, 575.
8. Ковпак С. А. Від Путивля до Карпат / С. А. Ковпак. Київ : Видавництво політичної літератури України, 1979. 336 с.
9. Кравчук Петро. З рідним народом. Київ : Товариство «Україна», 1979. 32 с.
10. Лебедь М. УПА : Українська повстанська армія, її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за українську самостійну соборну державу. Ч. 1 : Німецька окупація України / М. Лебедь. Б. м. : Видавництво пресбюро УГВР, 1946. 124 с., карта.
11. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки «Україніка» як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору / Володимир Попик. Бібліотечний вісник. 2014. № 6. С. 3–7.
12. Прокоп М. 60-річчя СРСР / Мирослав Прокоп. Київ : Радянський письменник, 1982. 20 с.
13. Солонська Н. Книжкова комунікація українських іммігрантів у Канаді як засіб національного спілкування / Наталя Солонська. Українознавчий альманах. Київ, 2016. Вип. 19. С. 152–155.
14. Супронюк О. К. Питання книгознавства, видавничої справи і бібліографії на сторінках журналу «Нова Україна» (Прага, 1922–1928) / О. К. Супронюк. Бібліотека. Наука. Комунікація: формування національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовтня 2016 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. К., 2016. С. 195–198.

15. Український робітничий клас в боротьбі за мир / відп. ред. О. Б. Слущкий. Київ: Український робітник, 1981. 21 с.

References

1. Antoniuk, T. (2016). Navchalna knyha v ukrainskii diaspori yak faktor zberezhenia etnonatsionalnoi identychnosti [Educational book in the Ukrainian diaspora as a factor of preserving ethno-national identity]. *Ukrainoznavchyi almanakh, issue 19*, 101–107. Kyiv : Milenium + [in Ukrainian].

2. Antoniuk, T. D. (2016). Navchalna knyzhka diaspory u fondakh viddilu zarubizhnoi ukrainiky NBUV [Educational book of the Ukrainian diaspora in the funds of the Department of Foreign Ukrainica at the NLUV]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia: formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru: materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.) / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN*, 81–85. Kyiv. [in Ukrainian].

3. Bilousov, R. O. (1980). *Vyrishalni etap ekonomichnoho zmahannia sotsializmu z kapitalizmom [The decisive stage of the economic struggle of socialism with capitalism]*. Kyiv: Drukarnia «Radianska Ukraina» [in Ukrainian].

4. Dubrovina, L. A., Onyshchenko, O. S. (2009). *Bibliotekna sprava v Ukraini v XX stolitti [The librarian practice in Ukraine in the twentieth century]*. Kyiv [in Ukrainian].

5. Kovalchuk, H. (2012). Ekspertyza knyzhkovykh pamiatok u bibliotekakh : ukrainoznavchyi aspekt [The examination of book science commemorative books in the libraries: the aspect of Ukrainian studies]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 21, 403–416 [in Ukrainian].

6. Kovalchuk, H. I. (2016). Istorii knyzhkovoï kultury: teoretychna skladova poniattia [The history of book culture: the theoretical component of the concept]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia: formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru [Library. Science. Communication: the formation of a national informative space]: materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.). NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN*, 142–145. Kyiv [in Ukrainian].

7. Kovalchuk, H. I. (2004). *Knyzhkovi pamiatky (ridkisi ta tsinni knyzhky) v biblioteknykh fondakh [The commemorative*

books (rare and valuable books) in the libraries' collections]. Kyiv. [in Ukrainian].

8. Kovpak, S. A. (1979). *Vid Putyvlia do Karpat [From Putivlyia to the Carpathians]*. Kyiv: Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy [in Ukrainian].

9. Kravchuk, Petro. (1979). *Z ridnym narodom [With your native people]*. Kyiv: Tovarystvo «Ukraina» [in Ukrainian].

10. Lebed, M. (1946). *UPA: Ukrainska povstanska armii, yii geneza, rist i dii u vyzvolnii borotbi ukrainskoho narodu za ukrainsku samostiinu sobornu derzhavu. Ch. 1 : Nimetska okupatsiia Ukrainy [UIA: Ukrainian Insurgent Army, its genesis, growth and actions in the liberation struggle of the Ukrainian people for the Ukrainian independent congregated state. Part 1: Germanic occupation of Ukraine]*. B. m.: Vydavnytstvo presbiuro UHVR [in Ukrainian].

11. Popyk, V. (2014). Stvorennia fundamentalnoi elektronnoi biblioteky «Ukrainika» yak skladnyk formuvannia natsionalnoho humanitarnoho informatsiinoho prostoru [The creation of a fundamental electronic library «Ukrainca» as a component of the formation of the national humanitarian informative space]. *Biblioteknyi visnyk*, 6, 3–7 [in Ukrainian].

12. Prokop, M. (1982). *60-richchia SRSR [The 60th anniversary of the USSR]*. Kyiv: Radianskyi pysmennyk [in Ukrainian].

13. Solonska, N. (2016). Knyzhkova komunikatsiia ukrainskykh immigrantiv u Kanadi yak zasib natsionalnoho spilkuvannia [Book communication of Ukrainian immigrants in Canada as a mean of a national communication]. *Ukrainoznavchyi almanakh, 19*, 152–155. Kyiv [in Ukrainian].

14. Suproniuk, O. K. (2016). Pytannia knyhoznavstva, vydavnychoi spravy i bibliohrafiï na storinkakh zhurnalu «Nova Ukraina» (Praha, 1922–1928) [The issues of book publishing, publishing deal and bibliography on the pages of the magazine «Nova Ukraina» (Prague, 1922–1928)]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia: formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru [Library. Science. Communication: the formation of a national informative space]: materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.). NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN*, 195–198. Kyiv. [in Ukrainian].

15. Slutskiy, O. B., Holovko, N. O., Matviichuk, O. A., Kyrylov, T. S. (Eds.). (1981). *Ukrainskyi robitychyi klas v borotbi za myr [The Ukrainian working class in the struggle for peace]*. Kyiv : Ukrainskyi robitych [in Ukrainian].

Tetiana Antoniuk,

Dr. Sci., Head of Department of Foreign Ukrainistics, Vernadsky National Library of Ukraine

THE BOOK REFERENCE CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN DIASPORA ISSUES AND THEIR ROLE IN THE CONSOLIDATION OF UKRAINE

The masked publications of the Department of Foreign Ukrainica at the Institute of Book Science of the Vernadsky National Library of Ukraine as one of the means of consolidating Ukrainian nationality and the struggle for Ukrainian independence were under investigation. It was found that in the diaspora during 1959–1982 years certain publishing houses issued books which purpose was to disseminate the true knowledge of the important events in Ukrainian history and to consolidate Ukrainians in the struggle for Ukrainian independence. It was found out that some of these publications succeeded, after overcoming customs control, to achieve the territory of the mainland Ukraine and to help the citizens of the Ukrainian SSR to learn the truth about the liberation struggles of Ukrainians in 1917–1921 and in the Second World War, about the true heroes of Ukraine, to grasp the true national and social policy of the USSR and an objective history of Ukraine. It was established that these editions are rare and valuable and cause an increasing interest of the users, all those who learn about their availability in the book space. It was characterized the masked editions according to the following book-research criteria: printing types, format, artistic design, features of the covering and materials, the attributes of the owner's property; it was also signified its value and showed its difficult path to the reader. The signs of its value are determined. Its role in awakening the national consciousness and consolidating Ukrainians is assessed. It has been established that the publishing falsifications, as the rare book editions, require a detailed study, an establishment of their true authors, publishers, years and places of publications as well as the methods of its traditional and electronic bibliographic description.

Keywords: publishing falsification, foreign Ukrainian fund of the Institute of Book Science of NBUV, book editions of the Ukrainian diaspora, bibliographical description of the masked edition.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2017 р.